

Box 45184, 104 30 Stockholm
Telefon 010-788 50 00 • registrator@ivo.se
www.ivo.se • Org.nr 202100-6537

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar avseende betänkandet Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vård (SOU 2025:84)

Ert dnr S2025/01291

Sammanfattning

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) instämmer i utredningens bedömning att det krävs en omfattande reform av institutionsvården för barn och unga i syfte att säkerställa förutsättningarna för en ändamålsenlig och meningsfull vård i en trygg och säker vårdmiljö som motverkar instabilitet i vårdkedjan och stärker arbetet med att förebygga brott och andra sociala problem. IVO tillstyrker därmed i väsentliga delar utredningens förslag.

Det finns dock behov av justeringar och förtydliganden gällande några av förslagen. Det gäller framför allt förslaget om en ny lag för befogenheter. De föreslagna bestämmelserna är inte tillräckligt tydliga och avgränsade vilket riskerar att försvåra en effektiv och ändamålsenlig tillämpning och tillsyn som genomförs av ett patient- och brukarperspektiv.

IVO avstyrker även några av förslagen, mer specifikt förslagen om att specialiserade hem för barn och unga ska erbjuda vård med en inriktning, underrättelser om att fysiska ingripanden ska rapporteras till IVO samt delar av förslagen som rör tillsynens utförande.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) lämnar följande synpunkter

7.1.4 Generella hem för barn och unga

IVO tillstyrker förslaget men vill uppmärksamma att det finns svårigheter för myndigheten att bedöma huruvida verksamheten bedrivs i enlighet med tillståndet vad gäller målgrupp. Det är därför av vikt att kommunen tydligt motiverar placeringen och beskriver den aktuella problembilden tydligt.

7.1.5 Specialiserade hem för barn och unga

IVO avstyrker förslaget att specialiserade hem för barn och unga endast ska få erbjuda vård med en inriktning. Enligt IVO:s erfarenhet motsvarar en sådan begränsning inte de behov som finns hos barn och unga.

Att möjliggöra för specialiserade hem att bedriva vård med fler än en inriktning skulle förbättra förutsättningarna att erbjuda vård utifrån behov, särskilt för barn och unga med sammansatta problem. En sådan ordning skulle också minska risken för att barn och unga med enbart missbruksproblematik placeras tillsammans med barn och unga som även har kriminalitetsproblematik.

7.2 Utformande av verksamhet och enhet

IVO tillstyrker förslaget men ser vissa risker om enheter med olika inriktning/åldersspann skulle vara belägna nära varandra.

I utredningen nämns att *"ett specialiserat hem för integrerad vård skulle till exempel kunna bestå av tre olika hus (enheter) på samma tomt där den ena enheten tar emot barn och unga i åldern 11–13, en tar emot i åldern 14–16 och en tar emot i åldern 17–19"*. (s. 381).

Om en verksamhet har tre olika enheter på samma tomt där enheterna har tre olika åldersspann, exempelvis att en enhet tar emot åldern 11–13, en tar emot i åldern 14–16 och en tar emot i åldern 17–19 skulle det i praktiken innebära att verksamheten har ett åldersspann mellan 11–19 år med boende t nära varandra, om än i olika enheter. I utredningen (s. 380) framgår att *"barn och unga i de olika enheterna ska inte dela gemensamhetsutrymmen eller interagera med varandra inne i byggnaderna."*

IVO anser att syftet med det föreslagna åldersspannet på tre år inom samma enhet i dessa fall riskerar att inte uppfyllas. Även om det i utredningen anges att barn/unga inte ska kunna interagera med varandra inne i byggnaderna så finns det ingenting som säkerställer att barnen/unga inte interagerar med varandra utanför lokalerna. Det gäller särskilt om byggnaderna ligger på samma tomt (se utredningens motivering kring åldersspannet om tre år per enhet under punkt 7.4.2.).

7.6.4 Bemanningens omfattning

IVO delar utredningens bedömning att det inte entydigt går att fastställa vad som är en tillräcklig bemanning. Det är dock angeläget att kravet på bemanning, så långt det är möjligt, tydliggörs i 5 a kap. 19 § förslaget till förordningen (2025:468) om ändring i socialtjänstförordningen. Framför allt behöver hänsyn tas till fler omständigheter än antalet personer, i frågan om bemanningen är tillräcklig eller inte. Hänsyn bör även tas till lokalernas utformning, det vill säga om det finns ett eller flera våningsplan eller

liknande fysiska begränsningar i uppsiktsmöjligheterna, huruvida personalen ska vara vaken samt hur extra personal kan tillkallas.

7.8 Säkerhetslösningar och verksamhetsskydd

IVO tillstyrker förslaget. Förslaget kan antas öka trygghet och säkerhet både för barn/unga samt personal. IVO vill dock understryka att barn/unga måste ha möjlighet att ta sig in och ut ur byggnaden. Det är viktigt att användningen av säkerhetslösningar och verksamhetsskydd är motiverad utifrån en proportionalitetsbedömning med bland annat en bibehållen respekt för barnet/den unges integritet. IVO instämmer därför i att Socialstyrelsen bör ta fram föreskrifter på området i syfte att öka rättssäkerheten.

9.5.2 Behov av befogenheter för att besluta om inskränkande åtgärder vid hem för barn och unga

IVO delar utredningens bedömning att det finns behov av befogenheter att kunna besluta om inskränkande åtgärder vid hem för barn och unga för att säkerställa en trygg och säker vårdmiljö. IVO menar dock att utredningens förslag inte är tillräckligt tydliga och avgränsade i alla delar vilket bedöms vara viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt. IVO avstyrker därför förslaget i dess nuvarande form. Åtgärderna behöver också harmoniera med annan lagstiftning gällande tvångsåtgärder/befogenheter mot enskilda. Vägledning riktad till nämnderna och verksamheterna om hur befogenheterna ska tillämpas kommer att behövas.

9.5.3 En ny lag om befogenheter vid hem för barn och unga

IVO avstyrker förslaget om att befogenheter ska finnas vid generella hem. Skälet är att de generella hemmen inte är avsedda att ta emot en målgrupp med sådana behov att befogenheter är motiverade. Om generella hem skulle ges möjlighet att använda befogenheter finns en risk att dessa verksamheter inbjuds att ta emot barn och unga med mer komplexa behov. En sådan utveckling skulle motverka syftet med reformen, som bland annat är att uppnå en ökad differentiering mellan olika typer av hem.

9.6.2 Underrättelse- och dokumentationsskyldighet avseende fysiska ingripanden m.m.

IVO avstyrker förslaget om att underrättelser om fysiska ingripanden ska rapporteras till IVO. Administrationsbördan för verksamheten och för IVO, tillsammans med svårigheten att bedöma och agera utifrån uppgifterna, motsvarar inte den eventuella nyttan i form av skarpare riskbedömningar.

Att IVO skulle ta emot uppgifterna utifrån ett behov av överblickbarhet angående omfattning, utan att genomföra någon riskbedömning av dem, är

inte i linje med IVO:s uppdrag. Därtill är verksamheterna redan skyldiga att rapportera allvarliga händelser enligt Lex Sarah.

Förslaget medför en omfattande och kostsam administration. Uppgifterna kommer vara svåra att värdera. En verksamhet som rapporterar in många ingripanden kan fortfarande vara en välfungerande verksamhet samtidigt som dem som inte rapporterar in något kan vara den mest riskfyllda verksamheten. Även på aggregerad nivå anser IVO att förslaget har liten nytta. "Fysiskt ingripande" innefattar en synnerligen stor mängd olika ageranden och olika situationer vilket innebär att varje händelse kommer att behöva bedömas var för sig.

I det fall förslaget genomförs anser IVO att det behöver regleras i myndighetsföreskrift hur rapporteringen närmare ska gå till.

9.7.4 Begränsning av användningen av elektroniska kommunikationstjänster

IVO är positiva till möjligheten att under vissa omständigheter reglera användningen av elektroniska kommunikationstjänster. Barn och unga i samhällsvård kan behöva det utökade skyddet av en sådan begränsning. IVO anser emellertid att 11 § i förslaget till lag (2026:000) med särskilda bestämmelser för vård vid hem för barn och unga behöver tydliggöras och/eller kompletteras med myndighetsföreskrifter på så sätt att det blir tydligt vilka kriterier som ska vara uppfyllda för att beslut om begränsningar i kommunikationstjänster ska kunna fattas. Det behöver också säkerställas att barnet/den unge undantagsvis ska kunna ha viss digital kontakt av särskilt avgörande art, under säkrade och avgränsade former.

9.8.1 Beslutsbefogenheter för föreståndare

IVO anser att förslaget till lagtext behöver förtydligas och preciseras. Regelverket bör harmoniera med vad som gäller vid liknande beslut vid Statens institutionsstyrelse (SiS) det vill säga beslut enligt bestämmelserna i 15 a-q § LVU. Det behöver vara tydligt vilka regler föreståndaren ska följa inför ett sådant beslut, så som att frivilliga åtgärder ska vara uttömda (jfr proportionalitetsbedömningen i 3 § förslaget till lagen (2026:000) med särskilda bestämmelser för vård vid hem för barn och unga) att besluten avgränsas i tid, motivering och dokumentation samt möjlighet att överklaga.

9.8.2 Vem i verksamheten ska kunna besluta

IVO tillstyrker förslaget. För att säkra en god och kvalitativ vård avseende korrekta begränsningsåtgärder behöver 22 § förslaget till lagen (2026:000) med särskilda bestämmelser för vård vid hem för barn och unga kompletteras på så sätt att föreståndaren eller huvudmannen ska anmäla till IVO vem som har delegerats rätt att fatta beslut.

9.9.2 Uppföljande samtal efter beslut av föreståndare

IVO tillstyrker förslaget. IVO vill dock betona vikten av att barn/unga ges möjlighet att framföra sin uppfattning om åtgärden i samband med att föreståndaren beslutar om det, i likhet med vad som gäller vid socialnämndens beslutsfattande. Det bör också framgå av 25 § förslaget till lag (2026:000) med särskilda bestämmelser för vård vid hem för barn och unga att detta ska dokumenteras.

10.4.2 Ett tillstånd för hem för barn och unga ska vara tidsbegränsat

IVO tillstyrker förslaget att tillstånd att bedriva hem för barn och unga ska vara tidsbegränsat för en period om fem år i taget. IVO anser dock att utformningen, i vissa delar, såsom den föreslås, kan leda till tillämpningsproblem och behöver därför förtydligas.

Det framgår på sida 617 att:

”Om verksamheten i sin förlängningsansökan har gjort justeringar i form av ändrad inriktning kan det inte längre enbart anses vara fråga om en förlängningsansökan utan det är då att anse som en ändringsansökan för vilket IVO får ta ut en avgift. Endast ett ändrat åldersintervall bör dock kunna hanteras inom ramen för en förlängningsansökan.”

IVO önskar ett tydliggörande kring varför enbart en ansökan om ett ändrat åldersintervall bör kunna hanteras inom ramen för en förlängningsansökan. En sådan tydlig distinktion kan även leda till tillämpningsproblem. När en aktör i samband med en förlängningsansökan ansöker om, och betalar för en ändring, som inte ryms inom förlängningsansökan behöver en sådan ansökan hanteras på något sätt. IVO önskar här ett förtydligande kring hur en sådan ansökan ska prövas. Om denna ska prövas i ett separat ärende om ändring ställer sig IVO frågande till varför inte alla ansökningar om ändring skulle hanteras på detta vis. Särskilt mot bakgrund av att en avgift för ändringsansökan även ska tas ut vad avser ändringen av åldersintervallen.

IVO delar utredningens bedömning att en prövning av en förlängningsansökan i vissa delar kommer att vara mindre omfattande än för en ny verksamhet, men menar att den lägre administrativa avgift som utredningen förslår eventuellt ska tas, bör fastställas och tas ut baserat på principen om full kostnadstäckning.

IVO önskar vidare ett tydliggörande kring vilken avgift en aktör ska betala när denne ansöker om ändring av åldersintervall i samband med förlängningsansökan.

10.4.5 Lämplighetsprövning vid ändring i personkretsen

IVO tillstyrker förslaget. Ett sådant tillägg innebär att en anmälan om ändring i personkretsen alltid ska föranleda en ägar- och ledningsprövning, till skillnad från övriga verksamheter enligt 26 kap. 1 § där IVO endast på förekommen anledning gör en sådan prövning.

Vad gäller prövningsramen anges i författningskommentaren (s.772) att normalt sett bör hela ägar- och ledningskretsen prövas igen, och inte bara förändringen. Ett undantag från detta kan vara om IVO nyligen gjort en lämplighetsprövning av den kvarvarande ägar- och ledningskretsen. IVO önskar ett förtydligande av vad som avses med begreppet ”nyligen”.

10.4.7 Beslut om återkallelse av tillstånd ska gälla omedelbart, om inte IVO beslutar annat

IVO tillstyrker förslaget. IVO vill dock understryka att det ur rättssäkerhetssynpunkt är olämpligt att en myndighet till någon aktör, offentlig såväl som privat, i förväg meddelar att ett beslut i viss riktning är att vänta. Kommunerna kontaktas redan idag samma dag som beslutet om återkallelse fattas.

10.4.8 Reglering av innehållet i omsorgsregistret

IVO ser positivt på ökad reglering av vad omsorgsregistret ska innehålla. IVO avstyrker dock att omsorgsregistret ska innehålla uppgifter om personalens utbildning och erfarenhet respektive datum för inspektion av verksamheten.

IVO hanterar idag uppgifter om personalens utbildning och erfarenhet utanför registret. Att löpande föra in och uppdatera dessa uppgifter i registret skulle dels inte tillföra något för tillsynen, dels riskera att bli en administrativ börda då uppgifterna snabbt blir inaktuella. Motsvarande uppgifter finns inte i myndighetens andra tillsynsregister. Detta gäller även uppgifter om datum för inspektion av verksamhet.

Utifrån myndighetens uppdrag att motverka oseriösa och kriminella aktörer i omsorgen ser IVO ett behov av att föreståndarens personnummer ska tas in i tillståndsansökan/anmälan och då också registreras i omsorgsregistret. I nuläget får IVO endast ta in och registrera föreståndarens namn. Enbart namnet identifierar inte en specifik person. Personnummer är en unik markör för en person som gör att vi kan särskilja personer med identiska namn.

I Förbättrade förutsättningar för IVO – förslag för att motverka oseriösa och kriminella aktörer inom hälso- och sjukvården (Ds 2025:17) föreslås att IVO ska få hämta in och registrera föreståndares personnummer i vårdgivarregistret. Både omsorgs- och vårdgivarregistret ligger till grund för

IVO:s tillsynsarbete och behoven av att identifiera oseriösa aktörer finns inom både vård och omsorg.

10.5.1 Frekvenstillsyn av hem för barn och unga

IVO avstyrker förslaget vad gäller att inspektioner ska genomföras två gånger per år. IVO bedömer att förslaget inte kan antas medföra de positiva resultat som utredningen resonerar kring. Tvärtom bedömer IVO att resurser binds upp på ett icke resurseffektivt sätt. Det innebär att IVO:s möjligheter att upptäcka och rikta särskilda insatser mot verksamheter där det finns anledning till fördjupad tillsyn minskar. Resurserna behöver fördelas till verksamheter med störst risker utifrån inkomna risksignaler eller verksamheter med brister som behöver följas upp. Inspektioner kan redan idag genomföras mer än en gång per år i en verksamhet. Majoriteten av IVO:s frekvenstillsyner har dessutom under 2025 genomförts oanmälda och antalet genomförda barnsamtal har ökat.

IVO vill understryka följande i det fall förslaget skulle genomföras. Att samtala med barn är av vikt ur ett patient- och brukarperspektiv och är en grundläggande del av IVO:s tillsyn. Om inspektioner ska genomföras två gånger per år i samtliga verksamheter bör det därför enligt IVO även framgå att barnen vid samtliga tillfällen ska erbjudas möjligheten att samtala med IVO vid inspektionstillfället. Barnen har sedan självklart möjlighet att välja om de vill samtala med IVO eller inte. Det bör inte heller vara styrt huruvida IVO:s inspektioner ska vara oanmälda eller föranmälda. Det bör överlåtas till IVO att utifrån relevanta regler avgöra när det är påkallat med oanmäld inspektion och när det är förenligt med barnens bästa att barnsamtal genomförs.

IVO motsätter sig bilden av att barnsamtal överlag skapar oro eller är till men för barn/unga i någon större omfattning. IVO:s samlade erfarenhet och bedömning är att erbjudande om barnsamtal endast i liten utsträckning leder till oro. IVO samtalat endast med barn/unga som själva samtycker till det och de kan alltid avstå.

Samtal kan dessutom när som helst avbrytas om det upplevts som oroande eller besvärande. Vikten av att barn/unga får möjligheter att komma till tals och ge bidrag till en kvalitativ tillsyn bör väga avsevärt högre än risken för att oro eventuellt kan uppstå. IVO:s uppfattning i denna fråga är också förenlig med barnens bästa, det vill säga att IVO får tillgång till barns/ungas uppgifter om missförhållanden för att kunna agera gentemot detta och motverka exempelvis våld eller andra typer av övergrepp eller bristfällig vård.

IVO välkomnar dock att utredningen föreslår att myndigheten tillförs ytterligare resurser för att i än större utsträckning kunna fortsatt bedriva en effektiv tillsyn och korta handläggningstiderna.

10.5.2 Omfattning på IVO:s tillsyn

IVO avstyrker förslaget. IVO anser inte att tillsynen ska detaljstyras på så sätt att samtliga granskningsområden alltid ska kontrolleras. Idag genomför IVO sina granskningar utifrån en riskbedömning med risksignaler som grund. De områden som signalerna handlar om inkluderas i tillsynen och tillsynen omprioriteras utifrån inkomna signaler. IVO bör fortsatt kunna avsätta resurserna till där det är mest angeläget att agera. En ordning där samtliga delar i en verksamhet vid varje enskilt tillfälle alltid ska inspekteras kommer att medföra betydligt längre handläggningstider och likaså en mindre ändamålsenlig tillsyn.

13.5 Förslag med anledning av bestämmelser om tillstånd och tillståndsprövning

IVO tillstyrker i huvudsak förslagen, men föreslår en förlängning av perioden från tre till sex månader som befintliga verksamheter med tillstånd kan ansöka om tillstånd utan att betala avgift. Utredningens förslag skulle innebära att cirka 400 verksamheter skulle behöva inkomma med ansökningar under en tremånaderperiod. En förlängning av perioden från tre till sex månader skulle leda till att ansökningarna spreds ut över längre tid. Det skapar ett jämnare arbetsflöde och skulle bidra till att skapa bättre förutsättningar för tillståndsprövningen, såväl initialt som vart femte år när tillstånden ska förlängas/omprövas.

14.2.2 Ekonomiska konsekvenser för staten

Kostnader för IVO

Kostnader för befintliga HVB för tillstånd för Hem för barn och unga (sid. 686–687):

IVO instämmer i utredningens beräkning att cirka 400 befintliga HVB kan förväntas ansöka om tillstånd för Hem för barn och unga. Till kostnaden för en nyansökan, på 77 500 kronor, ska det dock läggas kostnaden för ett besök till samtliga verksamheter som ansöker om tillstånd; 14 575 kronor. Den sammanlagda kostnaden per nyansökan blir då cirka 92 000 kronor.

92 000 kronor per ansökan multiplicerat med 400 tillståndsansökningar ger en summa på 37 Mkr, och inte 31 Mkr som utredningen beräknat.

IVO instämmer i utredningens beskrivning om att utveckla och tillämpa tillståndsprövning av en ny verksamhet utifrån ny lagstiftning är komplicerat och kräver tid och utvecklingsarbete. Utredningens beräkning, det vill säga en kostnad om cirka 10 Mkr under ett år för förberedelse- och utvecklingsarbete är rimlig. Den sammanlagda kostnaden för befintliga HVB för tillstånd för Hem för barn och unga blir då totalt 47 Mkr (i stället för 41 Mkr som utredningen beräknat.)

Kostnader för utökad frekvenstillsyn

IVO vill understryka att beräkning av kostnader till följd av en utökad frekvenstillsyn behöver utgå från uppdaterade och aktuella siffror avseende de HVB verksamheter som ingår i IVO:s nuvarande frekvenstillsyn.

Det behöver även tas hänsyn till en indexberäkning i förhållande till den kostnad som uppgetts i IVO:s årsrapport 2024. I rapporten ”Vad har IVO sett 2024” uppges att IVO utövade tillsyn av 400 HVB. Antalet HVB som under år 2025 ingår i IVO:s tillsyn är cirka 507. I detta har inte verksamheter som stödboende för barn och unga, LSS eller SiS räknats in.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören John Ahlberk. I den slutliga handläggningen har avdelningschefen Andreas Larsson, chefsjuristen Karin Lewin samt avdelningscheferna Peder Carlsson, Marie Åberg och Caroline Olgart Höglund deltagit. Avdelningsjuristen Rickard Rönnblom har varit föredragande.

Kopia till: s.sof@regeringskansliet.se